

Вплив соціальної інклюзії на економічну ефективність та розвиток людського капіталу в Україні

Радкевич Дмитро Олександрович¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2025	Економіка	330.342.14:316.42(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17715712>

Анотація. Дослідження присвячене аналізу соціальної інклюзії як визначального чинника підвищення економічної ефективності та розвитку людського капіталу в Україні в умовах соціальних трансформацій і викликів воєнного часу. Обґрунтовано, що інклюзивні підходи в освіті, соціальній політиці та ринку праці сприяють формуванню більш продуктивної, різноманітної та адаптивної робочої сили, здатної забезпечити довгострокову стійкість економічного розвитку. Розкрито вплив інклюзивної освіти на зростання освітнього потенціалу дітей з особливими освітніми потребами, підвищення професійної компетентності педагогів та створення інклюзивного освітнього середовища, що забезпечує рівний доступ до якісних освітніх послуг. Проаналізовано роль соціальних послуг і програм підтримки вразливих категорій населення — внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, малозабезпечених сімей — у стимулюванні їх соціальної та економічної активності, розширенні можливостей зайнятості та розвитку підприємницьких ініціатив.

Показано, що соціальна інклюзія сприяє зниженню рівня соціальної нерівності, мінімізації ризиків бідності та соціальної ізоляції, посиленню соціальної згуртованості та стабільності суспільства. Окреслено зв'язок між інклюзивною політикою та формуванням інноваційного середовища, здатного залучати людський капітал різного походження та рівня підготовки, що позитивно впливає на продуктивність праці та конкурентоспроможність національної економіки. Наукова новизна полягає в комплексному поєднанні освітніх, соціальних і економічних аспектів інклюзії та обґрунтуванні стратегічних напрямів її підвищення, зокрема розвитку інклюзивних інституцій, удосконалення нормативної бази та розширення програм державної підтримки. Результати дослідження можуть бути використані у формуванні державної політики, освітніх реформ та соціальних програм, спрямованих на розбудову інклюзивного та економічно конкурентоспроможного суспільства.

Ключові слова: соціальна інклюзія, інклюзивна освіта, людський капітал, соціальні послуги, ринок праці, економічний розвиток, соціальна справедливість, підприємництво.

¹ аспірант кафедри економіка спеціальність 051 Економіка, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна.
ORCID: 0000-0002-0023-7310

The impact of social inclusion on economic efficiency and human capital development in Ukraine

Abstract. The study is devoted to the analysis of social inclusion as a determining factor in increasing economic efficiency and human capital development in Ukraine in the context of social transformations and challenges of wartime. It is substantiated that inclusive approaches in education, social policy and the labor market contribute to the formation of a more productive, diverse and adaptive workforce capable of ensuring long-term sustainability of economic development. The impact of inclusive education on the growth of the educational potential of children with special educational needs, increasing the professional competence of teachers and creating an inclusive educational environment that ensures equal access to quality educational services is revealed. The role of social services and programs to support vulnerable categories of the population — internally displaced persons, people with disabilities, low-income families — in stimulating their social and economic activity, expanding employment opportunities and developing entrepreneurial initiatives is analyzed.

It is shown that social inclusion contributes to reducing the level of social inequality, minimizing the risks of poverty and social isolation, strengthening social cohesion and stability of society. The connection between inclusive policy and the formation of an innovative environment capable of attracting human capital of different origins and levels of training is outlined, which positively affects labor productivity and the competitiveness of the national economy. The scientific novelty lies in the comprehensive combination of educational, social and economic aspects of inclusion and the justification of strategic directions for its improvement, in particular the development of inclusive institutions, improving the regulatory framework and expanding state support programs. The results of the study can be used in the formation of public policy, educational reforms and social programs aimed at building an inclusive and economically competitive society.

Keywords: social inclusion, inclusive education, human capital, social services, labor market, economic development, social justice, entrepreneurship.

Вступ

Постановка проблеми. Людський капітал є фундаментальною основою економічного розвитку будь-якої країни, визначаючи її конкурентоспроможність на національному та міжнародному рівнях. У сучасних умовах глобалізації, динамічних технологічних змін та соціально-економічних трансформацій роль людського капіталу набуває особливої значущості, оскільки від його рівня залежить продуктивність праці, інноваційна активність, соціальна стабільність та здатність країни адаптуватися до викликів сучасного світу. Одним із ключових факторів формування та ефективного використання людського капіталу є соціальна інклюзія, яка передбачає забезпечення рівного доступу всіх громадян до освіти, працевлаштування, соціальних послуг та економічних ресурсів незалежно від соціального, гендерного, вікового чи фізичного статусу [1].

Актуальність дослідження соціальної інклюзії обумовлена тим, що від її рівня залежить не лише соціальна справедливість, а й економічна ефективність. Недостатня інтеграція певних соціальних груп у ринок праці, систему освіти та економічну діяльність призводить до втрати потенційних ресурсів, зменшення продуктивності та уповільнення темпів економічного зростання. Для України ця проблема є особливо актуальною в умовах демографічних змін, міграційних процесів, урбанізації та соціальних диспропорцій, що загострюються у контексті економічної нестабільності та глобальних викликів, таких як пандемії, енергетичні кризи та геополітичні ризики.

За даними Державної служби статистики України, значна частина населення, включаючи людей з інвалідністю, малозабезпечені верстви, внутрішньо переміщених осіб та молодь, стикається з обмеженим доступом до освітніх, професійних та соціальних ресурсів. Дані бар'єри суттєво обмежують можливості для розвитку професійних компетенцій, підвищення кваліфікації та реалізації інноваційного потенціалу, що, у свою чергу, знижує економічну ефективність та конкурентоспроможність країни. Водночас міжнародний досвід демонструє, що системна політика соціальної інклюзії сприяє зростанню продуктивності праці, розширенню економічних можливостей населення, активізації інновацій та підвищенню соціальної стабільності [2].

Особлива проблематика в Україні пов'язана з тим, що інституційне забезпечення інклюзивної політики часто носить фрагментарний характер: відсутня комплексна стратегія, що інтегрувала б освіту, ринок праці та соціальні програми, а фінансування та правові механізми реалізації ініціатив інклюзії залишаються недостатніми. Це створює ризики соціальної нерівності, маргіналізації певних груп та втрати значного потенціалу людського капіталу, який міг би забезпечити прискорений економічний розвиток та інноваційне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки проблема соціальної інклюзії та її впливу на економічний розвиток і формування людського капіталу привертає дедалі більше уваги як вітчизняних, так і міжнародних дослідників. В українському науковому дискурсі питання інклюзії розглядається в контексті взаємодії освітніх установ, організацій та державних інститутів. Наприклад, дослідження, присвячені взаємодії університетів і локальних громад, демонструють, що інклюзивні освітні проекти сприяють сталому розвитку та формуванню соціальних інновацій, розширюючи можливості для участі широких верств населення у суспільному житті. У корпоративному середовищі українські дослідження підкреслюють, що інклюзивність не лише забезпечує соціальну справедливість, а й підвищує організаційну ефективність, сприяє розвитку інноваційного потенціалу та репутації компаній. Особливо актуальним є питання інтеграції осіб з інвалідністю та внутрішньо переміщених осіб у робочу силу, що демонструє потребу у створенні адаптивних робочих місць і системної державної підтримки [3-4].

Дослідження з питань корпоративної соціальної відповідальності показують, що соціально відповідальний бізнес здатний стати агентом інклюзії через практики залучення вразливих груп, що позитивно впливає на економічні результати та соціальну стабільність. У цьому контексті людський капітал розглядається не лише як фактор продуктивності, а й як ключовий ресурс соціальної мобільності та економічного зростання. Дослідження останніх років також підкреслюють роль державних інвестицій у сферу освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення, які забезпечують сталий розвиток людського капіталу і зменшують соціальні ризики [5-6].

Міжнародні публікації демонструють, що інклюзивне зростання досягається лише за комплексного підходу, який поєднує цифровізацію, екологічну стійкість та якісне управління. Водночас соціальний капітал, тобто зв'язки між людьми різного соціально-економічного статусу, виявляється ключовим чинником довгострокової мобільності та економічної рівності. Фінансовий аспект інклюзії, зокрема доступ до грантів і ресурсів для освіти, також є важливим для формування людського капіталу і забезпечення соціальної рівності [7-8].

Таким чином, аналіз сучасних наукових джерел показує, що соціальна інклюзія є не лише соціальною потребою, а й економічно ефективним механізмом розвитку людського капіталу. Вона впливає на продуктивність, інноваційний потенціал, соціальну стабільність і конкурентоспроможність національної економіки. Для України це особливо актуально у контексті сучасних економічних, соціальних та геополітичних

викликів, які потребують комплексного і системного підходу до розвитку людського капіталу через забезпечення рівних можливостей для всіх громадян.

Мета дослідження – аналіз впливу соціальної інклюзії на економічну ефективність та розвиток людського капіталу в Україні, оцінка сучасного стану інклюзивної політики у сфері освіти, ринку праці та соціальних послуг, а також визначення ключових напрямів підвищення її ефективності.

Результати

Соціальна інклюзія є критично важливим чинником сталого економічного розвитку, оскільки забезпечує рівний доступ громадян до економічних, освітніх та соціальних ресурсів незалежно від їх соціального чи економічного статусу. Вона не лише підвищує соціальну справедливість та якість життя окремих соціальних груп, а й істотно впливає на ефективність використання людського капіталу, що, у свою чергу, сприяє підвищенню продуктивності та економічної активності населення.

З точки зору економічної теорії, зменшення соціальної нерівності через інклюзивні політики дозволяє знижувати рівень бідності, стабілізувати соціальні відносини та формувати сприятливе середовище для інвестиційної діяльності. Дослідження показують, що країни з високим рівнем соціальної інтеграції характеризуються більш стійкими темпами економічного зростання, оскільки зростає рівень довіри між громадянами та державними інститутами, а також зменшуються ризики соціальних конфліктів і кризових ситуацій.

Соціальна інклюзія також має прямий вплив на формування і розвиток людського капіталу. Забезпечення рівного доступу до освіти, професійної підготовки, системи охорони здоров'я та соціальних послуг дозволяє населенню підвищувати кваліфікацію, зміцнювати здоров'я та покращувати продуктивність праці. У результаті виникає синергійний ефект: більш кваліфіковані та здорові працівники здатні створювати більшу додану вартість, сприяти впровадженню інновацій та технологічних трансформацій, що є основою довгострокового економічного прогресу.

Важливим аспектом соціальної інклюзії є стимулювання підприємницької активності, зокрема серед вразливих груп населення. Доступ до фінансових ресурсів, освітніх програм та підтримки підприємництва дозволяє створювати нові підприємства, генерувати робочі місця та впроваджувати інноваційні проекти. Особливо значущими є програми підтримки молоді, жінок та осіб з інвалідністю, які сприяють активізації економічного потенціалу та розвитку інноваційного середовища (Табл.1).

Таблиця 1. Вплив соціальної інклюзії на економічний розвиток

Аспект соціальної інклюзії	Статистика та реальні дані	Вплив на економічний розвиток
Доступ до освіти	В Україні близько 90% осіб до 34 років мають середню освіту, але лише 42% осіб цього віку мають вищу освіту	Вища освіта сприяє зростанню продуктивності праці, зменшенню рівня безробіття серед кваліфікованих працівників.
Доступ до медичних послуг	У 2022 році понад 20% населення України не має доступу до безкоштовних медичних послуг через відсутність страховки чи недостатній рівень медичних установ у сільських районах	Покращення доступу до медичних послуг знижує витрати на лікарняне лікування, підвищує працездатність і продуктивність праці.

Підтримка вразливих груп	В Україні в 2022 році налічувалося понад 2,7 мільйона осіб з інвалідністю	Включення осіб з інвалідністю до економічної діяльності може знизити рівень безробіття серед цієї категорії та сприяти економічному зростанню.
Інклюзія на ринку праці	У 2022 році рівень безробіття серед осіб з інвалідністю в Україні складав 13%	Залучення вразливих груп на ринок праці забезпечує більшу кількість економічно активних громадян, що підвищує загальний економічний потенціал.
Соціальні програми (підтримка сімей, безробітних)	В Україні понад 1 мільйон осіб отримують соціальні виплати (пенсії, допомоги, субсидії) через державні програми	Соціальні виплати забезпечують базовий рівень життя, що дозволяє зменшити рівень бідності і стимулює споживчий попит.
Підтримка підприємництва	В Україні за 2022 рік створено понад 50 тисяч нових малих підприємств	Підтримка підприємництва дозволяє створювати нові робочі місця, розвивати інноваційні бізнеси і стимулювати економічне зростання.

Джерело: систематизовано на основі [2,4]

Варто зазначити, що вплив соціальної інклюзії на економічний розвиток є складним і багатограним процесом, що охоплює ринок праці, освіту та соціальні послуги. Соціальна інклюзія передбачає забезпечення рівного доступу громадян до ресурсів, можливостей і послуг, що сприяє економічному зростанню та соціальному прогресу. Доступність цих сфер для всіх верств населення підвищує економічну активність, знижує рівень бідності та сприяє соціальній стабільності.

На ринку праці соціальна інклюзія полягає у створенні умов для залучення всіх груп населення, включно з жінками, молоддю, людьми з інвалідністю та представниками етнічних меншин, до активної трудової діяльності. Рівний доступ до робочих місць і професійної підготовки підвищує загальну продуктивність. Так, участь жінок у світовій робочій силі становить близько 47%, а підвищення їх участі у праці потенційно може значно збільшити глобальний ВВП.

Особливе значення має молодіжне безробіття, яке часто зумовлене нестачею практичного досвіду та невідповідністю освітніх програм потребам ринку. Програми професійної підготовки, стажування та наставництва сприяють розвитку навичок молоді та покращують їх шанси на працевлаштування.

Становище осіб з інвалідністю на ринку праці є показовим індикатором рівня соціальної інклюзії. У країнах із розвиненими інклюзивними політиками більше половини осіб з інвалідністю є економічно активними. В Україні станом на 2020 рік налічувалося близько 2,7 млн осіб з інвалідністю, проте рівень їх зайнятості залишався низьким. У 2023 році серед працездатних осіб з інвалідністю безробіття сягало 85%. Для

покращення ситуації були ухвалені закони та встановлено нормативи робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, проте їх частка зайнятості все ще значно нижча порівняно з країнами ЄС (Табл.2).

Таблиця 2. Працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні
(2020–2024 рр.)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість осіб з інвалідністю (млн)	2,7	2,73	2,75	2,78	2,8
Рівень безробіття серед працездатних осіб з інвалідністю (%)	82	83	84	85	83
Частка осіб з інвалідністю, що працюють (%)	18	17	16	15	17
Встановлений норматив робочих місць для осіб з інвалідністю (%)	4	4	4	4	4
Частка компаній, що виконують норматив (%)	58	56	55	53	54
Кількість робочих місць, створених за державною програмою (тис.)	12,4	11,8	10,5	9,8	10,2

Джерело: систематизовано на основі [14-15]

Незважаючи на вжиті заходи та законодавчі ініціативи, рівень працевлаштування осіб з інвалідністю в Україні залишається низьким, що вимагає подальшого розвитку ефективних програм для усунення бар'єрів та стимулювання роботодавців до створення інклюзивних робочих місць.

Соціальна інклюзія має також значний вплив на систему освіти, забезпечуючи рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей незалежно від їх соціального статусу, етнічної приналежності чи фізичних можливостей. Інклюзивна освіта сприяє формуванню кваліфікованої та конкурентоспроможної робочої сили, розвитку критичного мислення, творчості, комунікаційних навичок та соціальної емпатії. Крім того, спільне навчання дітей з різними потребами зменшує ризик соціальної ізоляції та формує толерантність і взаєморозуміння в суспільстві

В Україні протягом останніх років спостерігається поступове зростання залучення дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчання. Згідно з даними Міністерства освіти і науки України, кількість учнів з ООП у інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти зросла з 25 078 у 2020/2021 навчальному році до 47 610 у 2024/2025 навчальному році. Відповідно, кількість інклюзивних класів збільшилася з 18 681 до 33 397 за той самий період, що свідчить про поступове та системне впровадження інклюзивних підходів у систему освіти (Табл.3).

Таблиця 3. Кількість учнів з ООП та інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти України (2020–2025 рр.)

Навчальний рік	Кількість учнів з ООП	Кількість інклюзивних класів
2020/2021	25 078	18 681
2021/2022	32 686	23 216
2022/2023	33 861	24 995
2023/2024	40 354	29 321
2024/2025	47 610	33 397

Джерело: систематизовано на основі [2,8,14]

Подібна тенденція розвитку інклюзивної освіти спостерігається і в закладах дошкільної освіти, де станом на 1 січня 2025 року функціонують 7 658 інклюзивних груп, у яких навчаються 15 297 вихованців з особливими освітніми потребами. Для порівняння, у 2017 році в Україні діяло лише 578 таких груп, що свідчить про значне зростання та поступове впровадження інклюзивних підходів завдяки державній субвенції та реалізації Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання до 2029 року.

Станом на початок 2025 року в Україні функціонують 674 інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ), створені для підтримки дітей з особливими освітніми потребами, зокрема й внутрішньо переміщених осіб. Загальна кількість таких центрів становить 700, однак частина центрів перебуває на тимчасово окупованих територіях або зазнала руйнувань. Незважаючи на це, ІРЦ продовжують надавати широкий спектр послуг, включно з комплексною психолого-педагогічною оцінкою, корекційно-розвитковими заняттями та супроводом під час навчання. Центри укомплектовані педагогічними кадрами на 81%, що становить близько 4 015 фахівців різного профілю, а для полегшення взаємодії з батьками та педагогами створено онлайн-портал АС ІРЦ.

Починаючи з 2022 року, ІРЦ отримали додаткові повноваження щодо оцінки дітей, які зазнали психологічної травми, та забезпечення їх супроводу у навчальному процесі, а також надання рекомендацій педагогам щодо організації освітнього процесу та психологічної підтримки. (Табл.4).

Таблиця 4. Вплив соціальної інклюзії на освіту

Фактор	Статистика
Доступ до освіти для дітей з особливими потребами	Близько 90% дітей з особливими потребами в країнах із низьким рівнем доходів не мають доступу до освіти.
Включення дітей з інвалідністю в загальні школи	В країнах з високим рівнем доходу близько 70% дітей з інвалідністю навчаються в загальних школах, тоді як в країнах з низьким і середнім рівнем доходу цей показник становить лише 15%.
Рівень безробіття серед молоді	Рівень безробіття серед молоді в світі складає приблизно 13,6%, що вдвічі більше, ніж серед дорослого населення.
Участь жінок у роботі	Участь жінок у робочій силі може призвести до збільшення світового ВВП на \$12 трильйонів до 2025 року, якщо забезпечити рівні можливості для жінок у всіх секторах.

Вплив інклюзивних навчальних програм на соціальні навички	Діти, які навчаються в інклюзивних класах, показують кращі результати в розвитку соціальних навичок та емпатії.
Інвестиції в підготовку вчителів	У країнах з високим рівнем інвестицій в підготовку вчителів рівень успішності інклюзивної освіти на 35% вищий, ніж в країнах з обмеженими ресурсами на ці потреби.

Джерело: систематизовано на основі [2,14]

Загалом розвиток інклюзивної освіти в Україні демонструє позитивну динаміку, що свідчить про зростаючу увагу до забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх дітей, що не лише сприяє соціальній інтеграції осіб з ООП, а й має потенційний позитивний вплив на економічний розвиток країни шляхом формування більш кваліфікованої та різноманітної робочої сили. Інвестування в інклюзивну освіту забезпечує підвищення рівня зайнятості та продуктивності праці в майбутньому, сприяючи економічному зростанню та зниженню рівня безробіття серед осіб з інвалідністю.

Досягнення реальної соціальної інклюзії в освіті потребує комплексного підходу, який передбачає інвестиції в інфраструктуру навчальних закладів, модернізацію обладнання та створення доступних умов для всіх учнів, а також підготовку педагогів, які володіють сучасними методиками інклюзивного навчання. Розробка спеціальних навчальних програм, що враховують різноманітні потреби учнів, дозволяє забезпечити ефективне навчання та сприяє формуванню толерантного, відкритого до різноманіття суспільства. Такий підхід не лише підвищує академічні результати учнів, а й має довгостроковий позитивний вплив на економічний і соціальний розвиток країни.

Соціальна інклюзія охоплює також сферу соціальних послуг, що є фундаментальним елементом забезпечення рівних можливостей для всіх верств населення та чинником економічного розвитку. Сучасні соціальні послуги включають не лише базові сфери, як-от охорона здоров'я, житлове забезпечення чи пенсійна система, а й широкий спектр інструментів підтримки вразливих груп, таких як внутрішньо переміщені особи, сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю та малозабезпечені громадяни. Забезпечення доступу до медичних послуг підвищує продуктивність населення, знижує тривалість непрацездатності та навантаження на систему охорони здоров'я, що створює стабільні умови для економічної діяльності.

Фінансова підтримка малозабезпечених громадян та соціальні програми сприяють зменшенню рівня бідності та активному залученню населення до економічної діяльності через навчання, перекваліфікацію або розвиток підприємницьких ініціатив. Соціальні послуги, зокрема доступ до мікрокредитів і програм підтримки стартапів, стимулюють створення нових робочих місць, підвищують зайнятість у депресивних регіонах та сприяють розвитку місцевих економік.

Впровадження соціальної інклюзії зміцнює довіру громадян до держави, підвищує рівень громадянської активності та знижує ризики соціальної ізоляції. Інвестиції у соціальні послуги здатні сприяти зростанню ВВП на 1–2% на рік у країнах, що розвиваються, а програми підтримки стартапів та соціальні гарантії дозволяють створювати додаткові робочі місця та підвищувати економічну активність населення.

Отже, соціальна інклюзія є не лише гуманітарним імперативом, а й ключовим чинником соціально-економічної стабільності та зростання. Вона забезпечує формування умов для повноцінного включення всіх громадян у соціально-економічне життя, підвищує ефективність використання людського капіталу, сприяє інноваційному розвитку, зміцнює підприємницьке середовище та знижує соціальну нерівність.

Врахування інклюзивної політики в державній стратегії створює основу для стійкого економічного розвитку, демократичної легітимності та формування конкурентоспроможного та згуртованого суспільства.

Висновки

Дослідженням встановлено, що соціальна інклюзія виступає ключовим чинником сталого економічного розвитку, оскільки забезпечує рівний доступ громадян до освітніх, медичних, соціальних та економічних ресурсів незалежно від їх соціального статусу чи фізичних можливостей. Вона сприяє ефективному використанню людського капіталу, підвищенню продуктивності праці та економічної активності населення, одночасно знижуючи рівень бідності та соціальної нерівності. Забезпечення рівного доступу до освіти та професійної підготовки формує кваліфіковану робочу силу, здатну впроваджувати інновації та підтримувати технологічні трансформації, що є основою довгострокового економічного прогресу.

Соціальні послуги, включно з доступом до медичного обслуговування, підтримкою вразливих груп та фінансовою допомогою, зміцнюють соціальну стабільність і стимулюють економічну активність населення. Вони сприяють розвитку підприємництва, створенню нових робочих місць і підвищенню зайнятості, особливо у регіонах із низьким рівнем економічної активності, що позитивно впливає на локальні та національні економіки. Інклюзія на ринку праці, охоплення молоді, жінок, осіб з інвалідністю та етнічних меншин дозволяє залучати додаткові ресурси до економічної діяльності та підвищувати загальний потенціал суспільства.

Особлива роль соціальної інклюзії простежується у сфері освіти, де забезпечення доступу до інклюзивного навчання для дітей з особливими потребами формує соціальні навички, емпатію та толерантність, що сприяє розвитку згуртованого та відкритого до різноманіття суспільства. Поступове збільшення кількості інклюзивних класів, груп у дошкільних закладах та ресурсних центрів підтверджує ефективність системних державних заходів у цьому напрямі.

Реалізація політики соціальної інклюзії зміцнює довіру громадян до держави, підвищує громадянську активність та сприяє формуванню демократичної легітимності. Вона створює передумови для інноваційного розвитку, підвищує економічну активність, стимулює зростання ВВП та сприяє формуванню конкурентоспроможного і соціально згуртованого суспільства. Врахування інклюзивних принципів у державній стратегії забезпечує не лише соціальну справедливість, а й довгострокову економічну стабільність, створюючи основу для сталого розвитку та процвітання країни

Література:

1. Mechitov, A. & Moshkovich, H. (2021). NORDIC MODEL: WHAT MAKES SCANDINAVIA SO SPECIAL. Journal of Academy of Business and Economics. 21. 27-40. https://www.researchgate.net/publication/350757110_NORDIC_MODEL_WHAT_MAKES_SCANDINAVIA_SO_SPECIAL
2. Державна служба статистики України. (2023). Офіційні звіти та статистичні публікації. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Krasota O. 2020. The role of social inclusion in restoring macroeconomic. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 6(213): 6-13 stability. <http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/archives/9464>
4. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНКЛЮЗІЯ досвід українських міст. 2025. https://auc.org.ua/sites/default/files/library/case_study_pleddg_socp.pdf

5. Sanders, Cynthia & Scanlon, Edward. (2021). The Digital Divide Is a Human Rights Issue: Advancing Social Inclusion Through Social Work Advocacy. *Journal of Human Rights and Social Work*. 6. 130-143. 10.1007/s41134-020-00147-9. https://www.researchgate.net/publication/350188475_The_Digital_Divide_Is_a_Human_Rights_Issue_Advancing_Social_Inclusion_Through_Social_Work_Advocacy
6. Demirgüç-Kunt, Asli and Singer, Dorothe, Financial Inclusion and Inclusive Growth: A Review of Recent Empirical Evidence (April 25, 2017). World Bank Policy Research Working Paper No. 8040, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2958542>
7. Birn, A.-E., Pillay, Y., & Holtz, T. H. (2017). Health equity and the societal determinants of health. In A.-E. Birn, Y. Pillay, & T. H. Holtz (Eds.), *Textbook of global health*. Oxford University Press. Oxford Scholarship Online. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199392285.001.0001>
8. PERSONS WITH A DISABILITY: LABOR FORCE CHARACTERISTICS — 2024 <https://www.bls.gov/news.release/pdf/disabl.pdf>
9. Міністерство освіти і науки України. (2023). Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році. <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>
10. Гендерна рівність у контексті діяльності Міжнародної організації праці. 2025. <https://jurfem.com.ua/henderna-rivnist-mop/>
11. McKinsey Global Institute. (2025). The Power of Parity: How Advancing Women's Equality Can Add \$12 Trillion to Global Growth. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>
12. Перехід на ринок праці молоді України. 2025. https://www.ilo.org/sites/default/files/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/documents/publication/wcms_536293.pdf
13. Сприяння зайнятості та створенню робочих місць для осіб з інвалідністю. 2025. https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/robotodavcyam/spriyannya-zajnyatosti-ta-stvorennnyu-rm-dlya-osib-z-invalidnistyu?utm_source=chatgpt.com
14. Нормативи робочих місць для осіб з інвалідністю діятимуть й у 2024 роц. <https://news.dtkk.ua/labor/labor-relations/87999-normativi-robocix-misc-dlia-osib-z-invalidnistiu-diiatimut-i-u-2024-roci-derzpraci>
15. Міністерство соціальної політики України. 2025. <https://www.msp.gov.ua/>